

'Journalists-turned-parliamentarians' in the 1919 Constituent Assembly: An analysis of their presence and participation in parliamentary debate on the basis of the Stenographic Reports of the Legislative Sejm (1919–1922)

„Ludzie prasy” w poselskich ławach i debacie parlamentarnej w świetle *Sprawozdań Stenograficznych z Posiedzeń Sejmu Ustawodawczego (1919–1922)*: ujęcie podmiotowe

Instytut Nauk o Informacji
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie
ul. Podchorążych 2
PL 30-084 Kraków
e-mail: grazyna.wrona@up.krakow.pl
<https://orcid.org/0000-0003-0004-2457>

Grażyna
WRONA

KEY WORDS:

Journalism and politics, journalists-turned-parliamentarians, Polish Constituent Assembly (1919–1922)

SŁOWA KLUCZOWE:

dziennikarze, redaktorzy, prasa, Sejm Ustawodawczy, 1919–1922

ABSTRACT

This article presents a collective portrait of the 231 deputies of the 1919 Constituent Assembly who match the broad label 'journalist politicians'. The basic source for this analysis are the minutes of the proceedings, Stenographic Reports of the Legislative Sejm (1919–1922), as well as various printed materials produced by the assembly, including questions and interpellations, urgent motions, rules of procedure, lists and inventories, etc.

ABSTRAKT

Artykuł prezentuje portret zbiorowy 231 posłów Sejmu Ustawodawczego, objętych wspólnie nazwą „ludzie prasy”. Źródło, z którego pozyskano podstawowy materiał badawczy, stanowiły *Sprawozdania Stenograficzne z Posiedzeń Sejmu Ustawodawczego (1919–1922)*, a także inne druki wytworzone przez Sejm Ustawodawczy, w tym interpelacje poselskie, wnioski nagłe, regulaminy, wykazy, spisy itp.

Streszczenie

W tekście przedstawiono i przeanalizowano sylwetki 231 posłów Sejmu Ustawodawczego, nadając im ogólnie nazwę „ludzie prasy”. Materiał badawczy wyekscerpowano ze *Sprawozdań Stenograficznych z Posiedzeń Sejmu Ustawodawczego (1919–1922)*, a także innych druków wytworzonych przez Sejm Ustawodawczy, w tym interpelacji poselskich, wniosków nagłych, regulaminów, wykazów, spisów itp. Polityczne drogi posłów reprezentujących „ludzi prasy” były zróżnicowane, podobnie jak nurty i ugrupowania polityczne, których stali się wyrazicielami i które wprowadzali do publicystyki, a następnie debaty parlamentarnej. W poselskich szeregach znaleźli się zatem „ludzie prasy” o zróżnicowanych kompetencjach w kwestiach politycznych i — co wykazał materiał badawczy — w różnym stopniu wykorzystujący owo doświadczenie i zaangażowanie w polemice parlamentarnej. Zebrany materiał pozwolił na zaprezentowanie aktywności parlamentarnej badanej grupy posłów, obejmującej wszelkie formy wypowiedzi na forum sejmowym (exposé, dyskusje nad exposé, rozprawy nad projektami ustaw, wnioski nagłe i zwykłe, interpelacje). W sferze biogramów „ludzi prasy” występujące odniesienia mają charakter dwukierunkowy: z jednej strony dotyczą politycznej aktywności tych osób na forum sejmowym, z drugiej ich działalności poza nim, skutkującej często np. konfliktem z prawem.

Powrót Polski w 1918 r. na międzynarodową arenę uaktywnił wszystkie istniejące w kraju siły polityczne, stał się także impulsem do tworzenia nowych, marzących o współdecydowaniu o przyszłym kształcie ustrojowym państwa. W dyskusjach jako twórcy komunikatu politycznego lub jedynie jako dysponenci medium masowego, czyli prasy, coraz większą rolę zaczęli odgrywać dziennikarze, wydawcy, redaktorzy, publicyści. Daje się wówczas zauważyć zjawisko pewnej parlamentarnej emancypacji „ludzi prasy”. Dziennikarz stał się już nie tylko pośrednikiem między politykami a społeczeństwem, lecz także w wyniku swej zawodowej aktywności i doświadczenia w komunikacji z odbiorcą aktorem politycznym działającym na głównej scenie politycznej. Tę grupę zawodową cechowało przecież duże polityczne zróżnicowanie, a przewagą było to, że w komunikowaniu dysponowali oni potężnym dziennikarskim orężem, tzn. umiejętnością oddziaływania na społeczne nastroje oraz emocje. Taka też była ich droga do politycznego sukcesu, czyli uzyskania mandatu do Sejmu Ustawodawczego, którego uroczysta inauguracja obrad odbyła się 10 lutego 1919 r. W poselskich ławach zasiadło wówczas 231 reprezentantów zakwalifikowanych w niniejszym artykule do grupy „ludzie prasy”, co stanowiło ok. 55 procent ogółu posłów¹. Już te wielkości w ocenie autorki tekstu uzasadniają potrzebę spojrzenia na funkcjonowanie Sejmu Ustawodawczego i jego dokonania z innych perspektyw niż dotychczasowe. Literatura naukowa dotycząca Sejmu Ustawodawczego (przypomnijmy w 2019 r. obchodzono stulecie jego powołania) jest bardzo bogata i zróżnicowana². Na szczególną uwagę zasługują m.in. prace Andrzeja Ajnenkiela³, Piotra A. Tusińskiego⁴, Kamila Kacper-

¹ Liczba ta była zmienna; jak podaje P.A. Tusiński, na koniec kadencji w ławach poselskich zasiadało 432 posłów; zob. P.A. Tusiński, *Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1922*, Warszawa 2019, s. 33.

² L. Michalska-Bracha, *Sejm Ustawodawczy w historiografii polskiego parlamentaryzmu*, „Przegląd Sejmowy” 2018, nr 6, s. 137–158.

³ A. Ajnenkiel, *Parlamentaryzm II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1975; tenże, *Spór o model parlamentaryzmu polskiego do 1926 roku*, Warszawa 1972.

⁴ P.A. Tusiński, *Sejm Ustawodawczy...*; tenże, *Postępowanie ustawodawcze w Sejmie i Senacie w II Rzeczypospolitej 1919–1939. Prawo, zwyczaj, praktyka parlamentarna*, Radom 2008; tenże, *Procedury ustawodawcze w pierwszym sejmie odrodzonej Rzeczypospolitej Polskiej (1919–1922). Regulacja prawna i praktyka parlamentarna*, „Przegląd Sejmowy” 2018, [nr] 6, s. 159–193; tenże,

skiego⁵, Stanisława Krukowskiego⁶, Wojciecha Jakubowskiego i Konrada Jajeczniaka⁷, a także Zbigniewa Zaporowskiego⁸. Spośród opracowań zbiorowych z bibliograficznego obowiązku należy wymienić *Sejmy Drugiej Rzeczypospolitej*, pod redakcją Andrzeja Zakrzewskiego (Warszawa 1990) oraz *Fundamenty Niepodległej. Sejm Ustawodawczy (1919–1922)* pod redakcją Zbigniewa Girzyńskiego, Jarosława Kłaczkowa i Jana Żaryna (Toruń 2020). Oddzielnego przywołania wymagają wybrane opracowania dotyczące pierwszoplanowego, a zarazem flagowego dzieła Sejmu Ustawodawczego — Konstytucji marcowej⁹, a także udziału w pracach sejmowych posłów reprezentujących różne partie polityczne, warstwy społeczne i mniejszości narodowe¹⁰ oraz kobiety posłanki¹¹. Zainteresowanie badaczy wzbudzały również różne kategorie spraw podejmowanych w trakcie obrad sesji sejmowych¹². Już z tej krótkiej prezentacji wynika, że dziennikarze i publicyści nie

Pozaustawodawcze procedury parlamentarne w pierwszym sejmie odrodzonej Rzeczypospolitej Polskiej (1919–1922). Regulacja prawna i praktyka parlamentarna, „Przegląd Sejmowy” 2019, [nr] 2, s. 123–159.

⁵ K. Kacperski, *System wyborczy do Sejmu i Senatu u progu Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 2007.

⁶ S. Krukowski, *Sejm Ustawodawczy 1919–1922. Uwagi o składzie i działalności*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1986, z. 1, s. 93–109.

⁷ W. Jakubowski, K. Jajeczniak, *Polska debata ustrojowa w latach 1917–1921*, Warszawa 2010.

⁸ Z. Zaporowski, *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Działalność posłów, parlamentarne koncepcje Józefa Piłsudskiego, mniejszości narodowe*, Lublin 1992.

⁹ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 17 marca 1921 r. w setną rocznicę uchwalenia*, pod red. A. Domańskiej, A. Michalak, Łódź 2022; *Konstytucja jako efekt kompromisu politycznego. W setną rocznicę Konstytucji marcowej*, red. nauk. M. Wichmanowski, Lublin 2022; S. Krukowski, *Geneza Konstytucji z 17 marca 1921 r.*, wyd. 2, uzup., Warszawa 2021; J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 2009; M. Borucki, *Konstytucje polskie 1791–1939*, Warszawa 2002.

¹⁰ J. Fałowski, *Posłowie żydowscy w Sejmie Ustawodawczym 1919–1922*, „Biuletyn Instytutu Filozoficzno-Historycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie” 2000, nr 25; Sz. Rudnicki, *Żydzi w parlamencie II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2004; B. Gałka, *Ziemiaństwo w parlamencie II Rzeczypospolitej*, Toruń 2002; P. Hausner, *Przedstawiciele mniejszości niemieckiej w parlamencie II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2014.

¹¹ M. Kondracka, *Posłanki i senatorki II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2017; M. Gruszczyk, *Między działalnością społeczną a wielką polityką. Maria Moczyłowska (1886–1969), najmłodsza posłanka Sejmu Ustawodawczego II RP*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2019, t. 25, s. 9–32.

¹² P. Fiktus, *Spory o kształt praw obywatelskich i praw mniejszości narodowych w czasie prac Sejmu Ustawodawczego*, „Studia Erasmiانا Wratislaviensia” 2010, nr 4, s. 77–98; A. Balicki, *Prace Sejmu Ustawodawczego 1919–1922 nad uregulowaniem uposażenia duchownych służby kościelnej*, „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL” 2007, z. 1, s. 265–280; tenże, *Prace parlamentarne Sejmu Ustawodawczego 1919–1922 nad rewindykacją dóbr kościelnych skonfiskowanych przez carat*, „Studia Prawa Wyznaniowego” 2008, t. 11, s. 279–292; P. Grata, *Krucjata antyalkoholowa w Sejmie Ustawodawczym i jej efekty (1919–1922)*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences” 2008, nr 3, s. 5–25; J. Szablicka-Żak, *Szkolnictwo i oświata w pracach Sejmu Ustawodawczego II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1997.

zyskali wśród naukowych eksploratorów należnego im z racji liczebności i podejmowanych działań oraz dokonań zainteresowania.

Źródło, z którego pozyskano podstawowy materiał badawczy, stanowiły *Sprawozdania Stenograficzne z Posiedzeń Sejmu Ustawodawczego (1919–1922)*, w sumie 342 numery, a także inne druki wytworzone przez Sejm Ustawodawczy, w tym interpelacje poselskie, wnioski nagłe, regulaminy, wykazy, spisy itp. Znaczące ułatwienie w poruszaniu się pośród tego ogromu materiału archiwalnego stanowił *Skorowidz osobowy do Sprawozdań Stenograficznych z posiedzeń plenarnych Sejmu pos. 1 (10.II.1919) — pos. 342 (27.XI.1922)*, opracowany przez Marię Nowicką (Warszawa 1965). Wszystkie materiały dostępne są pod adresem <http://bs.sejm.gov.pl>.

Zagadnienie zasygnalizowane w tytule tekstu ma zarówno pod względem formalnym, jak i treściowym charakter wielowymiarowy, a w konsekwencji trudny do w pełni czytelnej oraz jednoznacznej prezentacji. Z jednej strony, owa trudność wynika z różnorodności zawartych w zebranych dokumentach informacji dotyczących badanej zbiorowości, z drugiej z potrzeby opracowania czytelnych kryteriów ją definiujących, także umożliwiających przeprowadzenie typologii interesujących nas aktorów politycznych oraz wskazania kontekstu, w którym nastąpiło dane odwołanie do konkretnej osoby. To zróżnicowanie pozwala wyłuskać z analizowanych treści dane związane z identyfikacją wydarzeń, epizodów z życia badanej postaci, a tym samym nie tylko zaprezentować zbiorowy portret „ludzi prasy” w ławach poselskich, ale także pozyskać nowe informacje biograficzne lub doprecyzować te funkcjonujące już w obiegu naukowym (sporadycznie pojawiały się obszerniejsze życiorysy, głównie w przypadku śmierci posła). Tak przyjęta strategia badawcza gwarantuje możliwość spojrzenia na działalność oraz dokonania tychże posłów nie tylko z perspektywy prawnika, politologa, historyka, ale i historyka prasy. Użyteczne w badaniach informacje pochodziły prawie ze wszystkich form i kategorii wypowiedzi sejmowych, czyli z exposé nowego prezesa Rady Ministrów, dyskusji nad exposé, dyskusji nad projektami ustaw, interpelacji poselskich, wniosków nagłych posłów czy sprawozdań Komisji Regulaminowej i Nietykalności Poselskiej.

Aby móc kontynuować rozważania, należy się choćby w skrócie odnieść do jeszcze jednej kwestii, a mianowicie metodologii, gdyż wskazanie jedynie na analizę zawartości prasy nie wystarcza, choć oczywiście w dużej mierze została ona w badaniach wykorzystana. Autorkę zainteresowała, a zarazem zainspirowała zaproponowana przez Krzysztofa Stępnika metoda zwana „mikrobiografią prasową”. Badacz definiuje ją jako „metodę analizy różnego rodzaju drobiazgów i szczegółów (swego rodzaju epigramatu, napisu epigraficznego czy efemerosu) odnoszących się do życia i twórczości jednostki, wyłaniających się z informacji i form dziennikarskich w gazetach i periodykach polskich”¹³. W następnej książce autor nieco uprościł definicję,

¹³ K. Stępnik, *Henryk Sienkiewicz. Studia z mikrobiografiki prasowej*, Lublin 2016, s. 8–9.

określając ją jako „metodę polegającą na analizie elementów materiału biograficznego (włącznie ze strzępami informacji) kursującego w prasie i budującego wizerunek publiczny danej osoby”¹⁴. W odróżnieniu jednak od K. Stępnika autorka tekstu stosuje ową metodę nie tylko do jednej osoby, ale do pewnej zbiorowości, również z nadzieją na pozytywny efekt. Nie zamierza jednak tworzyć jeszcze jednego słownika biograficznego, lecz przyjmując w badaniach perspektywę prasoznawczą, chce potraktować stenogramy jako źródło także do konstrukcji biograficznych, ale tylko w wybranych aspektach lub fragmentach politycznej aktywności posłów, a przede wszystkim wskazać ich wkład w pozyskanie gwarantowanej konstytucyjnie wolności prasy. Bardzo istotną rolę w realizacji tego zadania odegrało w miarę precyzyjne wskazanie szczegółowych celów badawczych, w tym konieczność zdefiniowania, a następnie wyodrębnienia z całego zbioru badanej grupy, wskazanie jej wielkości, struktury politycznej, aktywności na forum sejmowym, konfliktów z prawem, a także udziału w konstytucyjnych debatach. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że była to jedyna kadencja Sejmu, w której redaktorzy odpowiedzialni mogli zostać parlamentarzystami, Konstytucja marcowa wprowadziła zakaz łączenia tych funkcji.

Przejdźmy zatem do kwestii terminologicznych. Pojęcie „ludzi prasy” potraktowano bardzo szeroko, zaliczono bowiem do nich zarówno redaktorów, dziennikarzy, publicystów, korespondentów, jak i założycieli, wydawców, kolporterów oraz osoby finansowo wspierające konkretne redakcje. Wprowadzone jednak zostały pewne ograniczenia. Z badanej grupy wyeliminowano posłów jako autorów tekstów naukowych, odrzuceni zostali ponadto parlamentarzyści, którzy przygodę z dziennikarstwem, publicystyką rozpoczęli po 1922 roku. Wyprzedzając dalszy tok rozważań, warto w tym miejscu sformułować konkluzję, że w zebranych materiale zawartym w stenograficznych sprawozdaniach Sejmu Ustawodawczego w sferze biogramów „ludzi prasy” występujące odniesienia mają charakter dwukierunkowy: z jednej strony do ich politycznej aktywności na forum sejmowym, z drugiej ich działalności poza nim, skutkującej często np. konfliktem z prawem.

Wśród wyodrębnionej zbiorowości znalazło się 103 twórców tytułów prasowych, wydawców i redaktorów, 9 dziennikarzy oraz członków redakcji, 114 współpracowników (publicyści, korespondenci), 4 kolporterów i jeden wspierający redakcję finansowo (oczywiście przy założeniu, że wielu posłów w swoim politycznym życiorysie pełniło kilka z wymienionych ról¹⁵). W takich przypadkach kryterium

¹⁴ K. Stępnik, *Sienkiewicz globalny*, Lublin 2017, s. 9.

¹⁵ Wyjściowe dane biograficzne pozyskane z analizy biogramów zamieszczonych m.in. w publikacjach: *Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej*, pod red. nauk. J. Majchrowskiego, przy współpr. G. Mazura i K. Stepana, Kraków 1994; *Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Słownik biograficzny*, oprac. M. Smogorzewska, red. A.K. Kunert, Warszawa, t. 1 1998 – t. 4. 2009; T. Rzepecki, *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919*, Poznań 1920; *Lista posłów do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej: dnia 11 kwietnia 1919 r.* (Sejm Ustawodawczy, 1919); M. Nowicka, *Skorowidz osobowy do Sprawozdań Stenograficznych*.

kwalifikacyjne stanowiła zhierarchizowana ranga tychże, a więc: wydawca, redaktor, dziennikarz, korespondent, współpracownik, kolporter, darczyńca. W pierwszej grupie, czyli wydawców, redaktorów i założycieli, znaleźli się m.in.: Ernest Adam, redaktor w latach 1896–1898 „Przeglądu Wszechpolskiego”¹⁶, członek redakcji krakowskiej „Nowej Reformy” i lwowskiego „Słowa Polskiego”; ks. Stanisław Adamski¹⁷, założyciel „Pracownicy” (1906) przekształconej w 1909 r. w „Gazetę dla Kobiet”, organ Związku Stowarzyszeń Kobiet Polskich, od 1904 r. redaktor „Robotnika”, organu Związku Katolickich Towarzystw Robotników Polskich, także redaktor (1904–1907) „Ruchu Chrześcijańsko-Społecznego”; Franciszek Bardel¹⁸, jeden ze współtwórców „Piasta”; Edmund Bigoński¹⁹, redaktor (od 1919) pism Narodowego Stronnictwa Robotników, wcześniej (1912) związany z wydawanym w Bochum „Wiarusem Polskim”. Z tym ostatnim tytułem wiąże się również nazwisko Jana Brejskiego²⁰, redaktora tegoż periodyku (od 1894), także redaktora „Gazety Toruńskiej” i „Przyjaciela”, współpracownika krakowskiego „Głosu Narodu”. Znamy ponadto Ludwika Chomińskiego²¹, jednego z założycieli, wydawcę i redaktora „Gazety Ludowej. Odrodzenie”, organu Polskiego Związku Ludowego Odrodzenie (1919), redaktora „Naszego Kraju” (1919); Kazimierza Czapińskiego²², czołowego publicystę lewicy, redaktora naczelnego „Naprzodu” (1914–1919), współpracującego z „Trybuną” (1919–1920); Artemiusza Ludomiła Czerniewskiego²³, wydawcę i redaktora „Skauta” (od 1913); Ignacego Daszyńskiego²⁴, redaktora w latach 1891–1892 „Gazety Robotniczej” (Berlin), redaktora lwowskich czasopism „Siła” i „Robotnik” (1892–1893), a także redaktora naczelnego i wydawcę „Naprzodu”.

¹⁶ J. Zamorski, *Ernest Adam wielki, cichy pracownik narodowy*, Warszawa 1927, s. 38.

¹⁷ H. Szareyko, *Dwutygodnik „Ruch Chrześcijańsko-Społeczny” (Poznań 1902–1910)*. Cz. 1, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze IX” 1998, z. 194, s. 127–142; R. Łętocha, *Myśl i działalność społeczna biskupa Stanisława Adamskiego*, „Zesz. Nauk. UJ. Studia Religiologiczne” 2010, z. 43, s. 157–167; I. Michalska, *Rodzinne obowiązki kobiety w świetle katolickiego periodyku „Gazeta dla Kobiet” z lat 1918–1938*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2020, z. 1, s. 27–41.

¹⁸ A. Paczkowski, *Tygodnik „Piast” (1913–1939). Organizacja i finanse*. Cz. 1, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1968, z. 1, s. 125–146.

¹⁹ Cz. Demel, *Stanowisko wychodźstwa westfalsko-nadreńskiego wobec Wielkopolski w okresie rządu Komisariatu NRL (listopad 1918 – czerwiec 1919)*, „Przegląd Zachodni” 1974, nr 2, s. 186–207.

²⁰ T. Cieślak, *Pismo polskich robotników w Westfalii „Wiarus Polski” (1890–1923)*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1972, z. 2, s. 229–236.

²¹ Z. Tomczonek, *Działalność PSL Wyzwolenie na Wileńszczyźnie i Nowogródzczyźnie*, „Studia Podlaskie” 1996, t. 6, s. 187–205.

²² E. Pejaś, *Myśl polityczna Kazimierza Czapińskiego w latach 1918–1939*, Warszawa 2017; A. Toczek, *Zespół redakcyjny i współpracownicy krakowskiego „Naprzodu” za redakcji Emila Haecckera w latach 1920–1939*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1993, z. 1, s. 51–63.

²³ J. Lewandowski, *Początki skautingu i harcerstwa na Lubelszczyźnie (1911–1914)*, „Rocznik Lubelski” 1989/90, nr 31/32, s. 145–159.

²⁴ W. Najdus, *Ignacy Daszyński 1866–1936*, Warszawa 1988; M. Śliwa, *Ignacy Daszyński — współtwórca Niepodległej*, Warszawa 2017.

W tym miejscu warto wymienić innych posłów lewicy: Zygmunta Klemensiewicza, założyciela, wydawcę, redaktora i współredaktora wydawanych w Krakowie periodyków socjalistycznych: „Prawa Ludu” (1896–1914), dwutygodników satyrycznych „Hrabia Wojtek” (1905–1906) i „Kropidło” (1907–1908), także pisma zawodowego „Robotnik Drzewny” (1908–1914)²⁵; redaktorów: Ryszarda Kunickiego („Krytyka”, „Robotnik Śląski”), Hermana Liebermana²⁶ („Postęp”, „Głos Przemyski”), Mariana Malinowskiego („Górnik”, „Nowiny Socjalistyczne”, „Chłopska Dola”), Zygmunta Marka („Naprzód”, „Więzień Polityczny”, „Kolejarz”), Mieczysława Niedziałkowskiego²⁷ („Głos Młodych”, „Trybuna”, „Przedświt”); ks. Eugeniusza Okonia²⁸ („Jedność Chłopska”, „Chłopska Sprawa”); Feliksa Perla²⁹ („Gazeta Robotnicza”, „Robotnik”), dodajmy jednego z najwybitniejszych publicystów PPS, czy najmłodszego posła Aleksandra Napiórkowskiego, w latach 1919–1920 redaktora „Łodzianina”. W tej grupie znaleźli się ponadto Józef Putek³⁰, wydawca i redaktor „Chłopskiego Sztandaru”, oraz Kazimierz Pużak³¹, redaktor m.in. „Głosu Robotnika i Żołnierza”.

Oprócz wymienionego wyżej Ernesta Adama endecję reprezentowali Stanisław Grabski³², redaktor „Gazety Robotniczej” w Berlinie, w latach 1907–1915 redaktor polityczny „Słowa Polskiego”, redaktor i wydawca „Zjednoczenia”; ks. Kazimierz Lutosławski³³, redaktor pism „Polak-Katolik”, „Wygnaniec”; Władysław Jabłonowski, członek redakcji tygodnika literacko-społeczno-politycznego „Głos”, redaktor po 1905 r. periodyku „Myśl Polska”; ks. Aleksander Kupczyński, redaktor pelplińskiego „Pielgrzyma” i „Dziennika Tczewskiego”; Antoni Marylski-Łuszczewski, redaktor i wydawca „Polaka”, „Nowego Ogniska”; Marian Seyda³⁴, początkowo członek

²⁵ E. Danowska, *Prasa socjalistyczna wydawana w Krakowie w latach 1900–1914. Zarys problematyki*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XX wieku. Prasa organizacji politycznych*, pod red. E. Dajnowicz i A. Miodowskiego, Białystok 2017, s. 117–227.

²⁶ A. Leinwald, *Posel Herman Lieberman*, Kraków 1983.

²⁷ M. Śliwa, *Mieczysław Niedziałkowski a ruch filarecki w latach 1910–1914*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Ekonomiczno-Społeczne I” 1974, z. 53, s. 69–96; K. Piskała, *Mieczysław Niedziałkowski — początki politycznej działalności i kształtowanie światopoglądu (1893–1918)*, Warszawa 2014.

²⁸ H. Cimek, *Poglądy ks. Eugeniusza Okonia prezentowane w Sejmie Ustawodawczym (1919–1922)*, „Polityka i Społeczeństwo” 2010, nr 7, s. 9–25.

²⁹ M. Śliwa, *Feliks Perl*, Warszawa 1988.

³⁰ A. Synowiec, *W kręgu publicystyki Józefa Putka: spór z kościołem katolickim*, „Studia Historyczne” 2014, nr 2, s. 225–242; M. Witkowski, *Trybun ludowy: rzecz o Józefie Putku*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-teatralny” 2012, nr 15, s. 75–112.

³¹ M. Panecki, *Kazimierz Pużak (1883–1950). Biografia polityczna*, Warszawa 2010.

³² T. Skrzyński, *Stanisław Grabski — ekonomista i polityk*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” 2004, nr 650, s. 107–116.

³³ T. Szymański, *Ksiądz Kazimierz Lutosławski. Biografia kapłana, wychowawcy i polityka*, Drozdowo 2017.

³⁴ U. Jakubowska, *Twórca „Kuriera Poznańskiego” (Marian Seyda)*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1992, z. 3/4, s. 38–44.

redakcji „Dziennika Berlińskiego”, założyciel i redaktor „Kuriera Poznańskiego” (1906–1915), od 1908 r. redaktor „Orędownika”, także autor tekstów publikowanych m.in. w „Gońcu”; Jan Załuska, który redagował „Zorzę”, „Głos”, „Ognisko”, „Ojczyznę”.

W poselskich ławach zasiedli również: Marian Dąbrowski³⁵, współdziaławiec, redaktor odpowiedzialny i wydawca w latach 1908–1910 „Głosu Narodu”, założyciel i właściciel koncernu „Ilustrowanego Kuriera Codziennego”, także redaktor naczelny; Izaak Grünbaum i Maksymilian Hartglass³⁶, redaktorzy oraz współredaktorzy pism żydowskich (m.in. „Głos Żydowski”, „Życie Żydowskie”, „Tygodnik Żydowski”) czy Nojach Pryłucki, współzałożyciel dziennika „Der Moment”.

Nie sposób pominąć ks. Józefa Kłosa, współzałożyciela i redaktora w latach 1895–1915 „Przewodnika Katolickiego” i „Wiadomości dla Duchowieństwa” (1920–1933); Wojciecha Korfantego³⁷, współtwórcy oraz redaktora naczelnego „Górnoślązaka” (1901–1903), „Polaka” (1905), „Kuriera Śląskiego” (1907–1910) i ks. Józefa Londzina³⁸, redaktora „Gwiazdki Cieszyńskiej”.

Mandat poselski uzyskali także: Zenon Eugeniusz Lewandowski³⁹, inicjator powstania w 1895 r. i wydawca „Lecha. Gazety Gnieźnieńskiej”; Maciej Rataj, wydawca i współredaktor lokalnego, efemerycznego pisemka „Gazeta Zamojska”, współpracownik „Przyjaciela Ludu”; oraz Józef Rączkowski, m.in. w latach 1914–1924 redaktor „Piasta”. Dodajmy, że ten ostatni to również dziennikarz związany z redakcjami pism: „Ilustracja Polska”, „Nowiny”, „Gazeta Poniedziałkowa” i „Nowa Reforma”. Na koniec przywołajmy jeszcze: Jana Stapińskiego, wydawcę i redaktora od 1902 r. „Przyjaciela Ludu”; Romualda Wasilewskiego, redaktora naczelnego organów prasowych PSL „Piast” na Pomorzu, „Gazety Toruńskiej” (1920), „Gazety Grudziądzkiej” (1921 r.) oraz współpracownika pism „Zaranie”, „Drużyna”, „Wyzwolenie”; Irenę Kosmowską, współredaktorkę „Zarania”, a także redaktorkę dodatku do niego zatytułowanego „Świt – Młodzi Idą” (od 1911 r.).

Ta obszerna lista (dodajmy z konieczności wybiórcza) nie tylko dokumentuje podziały na scenie politycznej, ale i potwierdza aktywny udział wydawców i redak-

³⁵ A. Bańdo, „Ilustrowany Kurier Codzienny” — pierwsze nowoczesne polskie pismo masowe, [w:] „Ilustrowany Kurier Codzienny”: księga pamiątkowa w stulecie powstania dziennika i wydawnictwa 1910–1939, pod red. G. Wrony, P. Borowca, K. Woźniakowskiego, Kraków – Katowice 2010, s. 87–102.

³⁶ J. Fałowski, *Posłowie żydowscy w Sejmie Ustawodawczym 1919–1922*, Częstochowa 2000; M. Fuks, *Warszawska prasa żydowska w języku polskim*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1976, z. 2, s. 205–237; Sz. Rudnicki, *Żydzi w parlamencie II Rzeczypospolitej*, wyd. 2 popr. i uzupełn., Warszawa 2015.

³⁷ H. Przybylski, *Działalność prasowo-wydawnicza Wojciecha Korfantego w latach 1900–1939*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1967, z. 2, s. 160–188.

³⁸ K. Nowak, I. Panic, *Ks. Józef Londzin 1863–1929*, Cieszyn 1994.

³⁹ G. Gzella, *Twórcy „Lecha. Gazety Gnieźnieńskiej” do 1914 roku*, „Studia Medioznawcze” 2014, z. 2, s. 199–209.

torów w życiu politycznym bez względu na przynależność partyjną czy geograficzny zasięg oddziaływania. Podobną konfigurację możemy dostrzec w grupie dziennikarzy, korespondentów i współpracowników. Jeśli chodzi o zawodowych dziennikarzy, to było ich zaledwie kilku, w wśród nich: Kazimierz Bagiński, dziennikarz „Dziennika Lubelskiego”, „Gazety Polskiej”, „Wyzwolenia”; Edmund Bigoński, związany z redakcjami „Narodowca” i „Wiarusa Polskiego”; Paweł Dombek, pracujący w redakcjach „Generalanzeiger” (Racibórz), „Grenzzeitung” (Bytom) oraz „Katolika”; Dawid Hirsz Nomborg, dziennikarz żydowskiego pochodzenia, reprezentujący kilka redakcji; Aleksander Zasztowt zawodowo związany z redakcją „Przeglądu Wileńskiego” i „Echa”; i Aleksander Zwierzyński, dziennikarz „Głosu Narodu”, „Zorzy”, „Dziennika Wileńskiego”. W pełni zasadne w tym miejscu jest przywołanie również Zofii Moraczewskiej, pierwszej posłanki w dziejach polskiego parlamentaryzmu, przemawiającej na posiedzeniu plenarnym sejmu, żony Jędrzeja Moraczewskiego, a nas interesującej jako członkini redakcji galicyjskiego czasopisma „Głos Kobiet”⁴⁰.

Bardzo liczną grupę stanowili współpracownicy i korespondenci, wśród nich głównie ci związani z prasą ludową: „Przyjacielem Ludu”, „Piastem”, „Gazetą Chłopską”, „Wolą Ludu”, „Głosem Ludu”, „Gazetą Świąteczną”, „Zaraniem”. Nie sposób oczywiście wymienić wszystkich, warto zaś wskazać Jana Babicza, posła PSL „Piast”, jednego z najaktywniejszych korespondentów pism ludowych („Przyjaciel Ludu”, „Gazeta Ludowa”, „Głos Ludu”, „Piast”, „Przewodnik Kółek Rolniczych”); Feliksa Koczura, korespondenta „Piasta”; Franciszka Krempe, korespondenta „Przyjaciela Ludu” i współpracownika „Wieńca i Pszczółki”, „Monitora”; Adama Krężela, korespondenta „Przyjaciela Ludu”, „Gazety Chłopskiej”, „Piasta”; Michała Kucharczaka, korespondenta „Gazety Ludowej” i „Piasta”; Teofila Kurczaka, korespondenta „Zorzy”, „Siewby”, „Zarania”, „Życia Gromadzkiego”; czy Jakuba Madeja, jednego z pierwszych terenowych korespondentów „Przyjaciela Ludu”. W wykazie tym widnieją ponadto: Jan Duro, korespondent „Dziennika Lubelskiego”; Józef Bednarczyk, publikujący artykuły w „Piaście”, „Gazecie Grudziądzkiej”, „Gazecie Podhalańskiej”; Józefat Błyskosz, współpracujący z „Gazetą Świąteczną”, „Gazetą Narodową”; Emil Bobrowski, autor tekstów drukowanych w wielu pismach socjalistycznych; Jakub Bojko, zamieszczający wiersze, opowiadania i artykuły w prasie ludowej; podobnie jak Szczepan Ciekot; Adam Cieśla, autor wielu artykułów i korespondencji w „Prądzie”, „Gazecie Świątecznej” i „Narodzie”; Ludomił Artemiusz Czerniewski, publikujący w „Haśle”, „Rzeczypospolitej”, „Pracowniku Polskim”; Seweryn Świątopełek Czetwertyński, zamieszczający teksty w „Gazecie Warszawskiej”, „Przeglądzie Narodowym” oraz „Gazecie Rolniczej”; Tomasz Dąbal, autor tekstów drukowanych w pismach socjalistycznych i komunistycznych;

⁴⁰ K. Cybulska, *O niepodległość i prawa kobiet. Zofia Moraczewska 1873–1958: życie i działalność*, Warszawa 2021; I. Florczak, *Zofia Moraczewska (1873–1958). Kobieta i polityk II Rzeczypospolitej*, [w:] *Studia i szkice z historii XVIII–XX wieku*, Łódź 2003, s. 125–145.

i Bronisław Dembiński, piszący w „Dzienniku Poznańskim”, „Słowie Polskim”, „Gazecie Narodowej”, „Czasie”, „Kurierze Warszawskim”. Dodajmy do tej listy jeszcze Hermana Diamanda, współpracującego z pismami socjalistycznymi; Jadwigę Dziubińską, autorkę publikacji o tematyce pedagogiczno-wychowawczej, drukowanych w „Zaraniu”, „Wyzwoleniu” czy „Ogniwie”; Jana Gawlikowskiego, piszącego artykuły o tematyce gospodarczej i politycznej w „Piaście”, „Woli Ludu”, „Ludzie Miechowskim”; Franciszka Górnego, rolnika współpracującego z pismami ludowymi; także ludowca Tomasza Karkowskiego, piszącego na tematy społeczne, historyczne i pedagogiczne w „Ludzie Miechowskim”; Antoniego Ludwiczaka, autora artykułów dotyczących bibliotek i czytelnictwa; Juliana Makucha, autora artykułów z przeszłości ruchu ludowego, drukowanych w „Nowym Wyzwoleniu”. Na koniec wymieńmy Wincentego Baranowskiego, kolportera pism i gazet ludowych; Bronisława Malewskiego, kolportera „Przeglądu Wszechpolskiego” i „Polaka”; oraz bezpartyjnego posła Ignacego Paderewskiego, wspierającego finansowo „Rzeczpospolitą”⁴¹.

Zaprezentowana powyżej mozaika nazwisk oraz tytułów potwierdza wspomniane już założenie, że polityczne drogi posłów reprezentujących „ludzi prasy” były zróżnicowane, podobnie jak nurty i ugrupowania polityczne, których stali się wyrazicielami i które wprowadzali do publicystyki, a następnie debaty parlamentarnej. Dostrzegamy wśród nich zarówno działaczy (określimy ich jako tych „z pierwszych stron gazet”) obecnych w codziennej komunikacji politycznej, o sporym już doświadczeniu, jak i tych mniej popularnych, znanych zapewne lokalnie, dla których uzyskanie mandatu stanowiło ukoronowanie dotychczasowej politycznej działalności. Nie wszyscy tę szansę wykorzystali. W poselskich szeregach znaleźli się zatem „ludzie prasy” mający zróżnicowane kompetencje w kwestiach politycznych i — co wykazał materiał badawczy — w różnym stopniu wykorzystujący owo doświadczenie i zaangażowanie w polemice parlamentarnej.

Prześledźmy zatem strukturę polityczną analizowanej grupy posłów. Ze względu na dynamikę politycznych w tym czasie przekształceń na forum sejmowym przyjęto do analizy okres I, czyli do lata 1919 r.⁴² Z jednej strony daje to możliwość lokalizacji konkretnego posła na mapie politycznych preferencji na początku kariery poselskiej, z drugiej zaś pozwala na uniknięcie tego, co nie jest przedmiotem zainteresowania autorki, czyli analizy ewolucji poglądów i sympatii politycznych bohaterów. Podane poniżej wielkości nie ujmują więc posłów wileńskich, którzy do Sejmu Ustawodawczego zostali dokooptowani dopiero w marcu 1922 r. Przejdźmy zatem już do ilościowych ustaleń, przyjmując wstępne założenie o dyferencjacji politycznej analizowanego zespołu parlamentarzystów. Najliczniejszą grupę w sto-

⁴¹ A. Paczkowski, *Ignacy J. Paderewski i „Rzeczpospolita” (1920–1924)*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1973, nr 3, s. 327–358.

⁴² Zob. P.A. Tusiński, *Sejm Ustawodawczy...*, s. 120.

sunku do ogółu posłów stanowili „ludzie prasy” reprezentujący Związek Ludowo-Narodowy (63), co oczywiście nie zaskakuje, gdyż było to w początkowym okresie największe sejmowe ugrupowanie polityczne. Następnie PSL Wyzwolenie (30), Związek Parlamentarny Polskich Socjalistów (29), PSL Piast (24), Polskie Zjednoczenie Ludowe (18), Narodowo-Chrześcijański Klub Robotniczy (10), PSL Lewica (9), Klub Pracy Konstytucyjnej (6), Zjednoczenie Mieszczańskie (4), Narodowa Partia Robotnicza (2) i Narodowy Związek Robotniczy (1). Ujmując ową kwestię globalnie, można stwierdzić, że i w grupie posłów określonych mianem „ludzie prasy” dostrzegamy pewną równowagę sił, ponieważ prawicę reprezentowało 63 posłów, centrum 68, lewicę — 63 i kolejno: Wolny Związek Posłów Narodowości Żydowskiej — 11, niezrzeszonych — 8, Niemieckie Stronnictwo Ludowe — 4 posłów⁴³.

Jak wspomniano powyżej, w okresie funkcjonowania Sejmu Ustawodawczego liczba posłów zmieniała się z trzech powodów: śmierci, zrzeczenia się mandatu oraz unieważnienia mandatu. Tak też było w grupie interesujących nas parlamentarzystów: zmarło 6 posłów (Franciszek Loeffler, Bronisław Malewski, ks. Paweł Pośpiech, Aleksander Skarbek, Bernard Stern, Tomasz Świerad), 8 zrzekło się mandatu (Witold Bańkowski, Tomasz Karkowski, Kazimierz Maliński, Stanisław Nowicki, ks. Henryk Przeździecki, Mieczysław Rudnicki, Ludwik Wolff, Aleksander Zasztowt), unieważnienie mandatu zaś miało miejsce w czterech przypadkach (Michał Kucharczak, Jan Ledwoch, Feliks Starzyński, Nojach Pryłucki), głównie z przyczyn proceduralnych.

Wątkiem zasadnym, a także niewątpliwie interesującym będzie prezentacja aktywności parlamentarnej badanej grupy posłów. Kryją się pod tym wszelkie formy wypowiedzi na forum sejmowym (exposé; dyskusje nad exposé, rozprawy nad projektami ustaw, wnioski nagłe i zwykłe, interpelacje; wszystkie objęte wspólną nazwą wystąpienia). Pierwsza zasadnicza uwaga, która pojawia się w wyniku analizy zapisów stenograficznych, dotyczy tego, że posłowie objęci wspólną nazwą „ludzie prasy” na tym obszarze nie wykazywali nadmiernej aktywności. Z uzyskanych danych wynika, że 16% analizowanego zespołu cechowało się zerową aktywnością, 53% w trakcie sprawowania mandatu zabrało głos od 1 do 20 razy; 21–40 — 14%; czyli 83% prezentowanego zbioru lokuje się w przedziale od 0 do 40 wystąpień, w trakcie trwania kadencji Sejmu. W grupie tej znaleźli się m.in.: Michał Arcichowski (Zw. L-N), nauczyciel, samorządowiec, współpracujący z „Zorzą”, „Polakiem” i „Przeglądem Wszepocholskim”; Szczepan Ciekot (PSL Wyzwolenie), rolnik, działacz ludowy, autor artykułów i korespondencji publikowanych w prasie ludowej; Roman Dmowski (nie zgłosił przynależności partyjnej), wydawca i redaktor „Przeglądu Wszepocholskiego”, redaktor „Gazety Polskiej” i „Gazety Warszawskiej”, założyciel „Sprawy Polskiej” w Petersburgu; Paweł Dombek (nie przystąpił do żadnego ugrupowania), redaktor „Katolika” i „Pracy”, „Kraju”, związany z redakcjami „Ge-

⁴³ Tamże.

neralanzeiger” i „Grenzzeitung”, Piotr Majcher (PZL), korespondent „Ludu Katolickiego”; Julian Makuch (PSL Wyzwolenie), współpracujący z „Dziennikiem Ludowym”; Zygmunt Marweg (Zw. L-N), właściciel drukarni, wydawca „Gwiazdy”, „Gazety Poznańskiej”, „Głosu Wielkopolskiego”; Franciszek Przybyciech (PSL Wyzwolenie), rolnik, wydawca „Ludu Miechowskiego”, Ludwik Reizes (Wol. Zw. Posł. Nar. Żyd.), wydawca „Przeglądu Poniedziałkowego”; Stanisław Szperna (Zw. L-N), korespondent „Gazety Świątecznej”; Tomasz Świerad (PSL Piast), rolnik, publikujący w „Piaście”; i Feliks Winarczyk (PSL Wyzwolenie), kolporter „Gazety Ludowej”.

Do grupy tej zaliczono ponadto posłów ziemi wileńskiej: Witolda Bańkowskiego, autora artykułów w prasie codziennej; Aleksandra Zasztowta, dziennikarza związanego z redakcjami „Echa” i „Przeglądu Wileńskiego”; Aleksandra Zwierzyńskiego, dziennikarza publikującego w „Głosie Narodu”, „Zorzy” i „Dzienniku Wileńskim”; a także Stanisława Brzozowskiego i Ludwika Chomińskiego. Średnią i wysoką zaś aktywność parlamentarzystów ilustruje tabela 1.

Z zaprezentowanej tabeli wynika, że najaktywniejszymi na forum sejmowym z interesującej nas grupy posłów byli: wspomniani już ks. Kazimierz Lutosławski (177), Herman Diamand (160), Stanisław Głębiński (135), Jan Woźnicki (125) piszący artykuły do „Zarania” i „Wyzwolenia” oraz Stanisław Osiecki (124) publikujący w wielu pismach ludowych. W pierwszej dziesiątce znaleźli się ponadto: Ignacy Daszyński (87), redaktor „Naprzodu”; Ludwik Gdyk (83), publicysta „Pracownika Polskiego”; Jędrzej Moraczewski (82), związany z redakcją „Łodzianina”; Jan Dębski (77), współpracujący z „Piastem” i „Wolą Ludu”; wymieniony wyżej Józef Putek (70) oraz Adolf Suligowski (70), jeden z inicjatorów powstania „Ateneum”. Z listy tej daje się wywnioskować, że dominują na niej posłowie reprezentujący partie lewicowe, choć w pierwszej trójce uplasowało się dwóch posłów prawicy, przedstawicieli Związku Ludowo-Narodowego (K. Lutosławski, S. Głębiński).

Bardzo ważną formą aktywności poselskiej były interpelacje kierowane za pośrednictwem marszałka Sejmu do premiera lub konkretnego ministra. Jak stwierdza Maria Nowicka (należy się z tą opinią zgodzić) miały one dużą wagę polityczną oraz „były odbiciem różnorodnych bolączek i problemów, zwłaszcza w terenie”⁴⁴. W stosunku do ogólnej ich liczby (3730)⁴⁵ interpelacje prasowe (te właśnie są obiektem szczególnego zainteresowania autorki tekstu) stanowiły niewielki zbiór — zaledwie 1,3%. Inicjatorami zdecydowanej większości byli posłowie lewicy (m.in. N. Barlicki, K. Czapieński, J. Dębski, S. Łańcucki, M. Niedziałkowski, F. Perl, J. Putek, J. Stapiński). Spośród wszystkich ilościowo dominowały interpelacje w kwestii cenzury i konfiskat tytułów prasowych oraz innych form ograniczeń w ich rozpowszechnianiu. Najczęściej z trybuny sejmowej padały tytuły periodyków lewicowych, zarówno

⁴⁴ M. Nowicka, *Skorowidz osobowy do Sprawozdań Stenograficznych...*, s. XX.

⁴⁵ Tamże.

Tabela 1
Aktywność parlamentarna posłów Sejmu Ustawodawczego (1919–1922): kategoria „ludzie prasy”

L.p.	Nazwisko i imię	Przynależność partyjna	Liczba wystąpień	Przywołany do porządku	Wykluczony	Nagana	Wniosek prokuratury o zezwolenie Sejmu na wydanie sądom
1.	Bardel Franciszek	PSL Piast	42	–	–	–	–
2.	Barlicki Norbert	Zw. PPS	64	2	–	–	–
3.	Czapiński Kazimierz	Zw. PPS	48	2	–	–	–
4.	Daszyński Ignacy	Zw. PPS	84	12	–	1	–
5.	Dębski Jan	PSL Wyzwolenie	77	–	–	–	–
6.	Diamand Herman	Zw. PPS	160	9	–	–	–
7.	Dubanowicz Edward	Zw. Lud.-Nar.	59	–	–	–	–
8.	Gdyk Ludwik	Zw. Lud.-Nar.	83	1	–	–	–
9.	Głębiński Stanisław	Zw. Lud.-Nar.	135	–	–	–	–
10.	Grünbaum Izaak	Wol. Zw. Posł. Nar. Żyd.	46	5	1(5)	–	–
11.	Hartglass Maksymilian	Wol. Zw. Posł. Nar. Żyd.	54	2	–	–	–
12.	Kiernik Władysław	PSL Piast	68	3	–	–	–
13.	ks. Lutosławski Kazimierz	Zw. Lud.-Nar.	177	1	–	–	–
14.	Matakiewicz Antoni August	Pol. Zjedn. Lud.	63	–	–	–	–
15.	Moraczewski Jędrzej	Zw. PPS	82	2	1(5)	–	–
16.	Niedziałkowski Mieczysław	Zw. PPS	54	–	–	–	–

L.p.	Nazwisko i imię	Przynależność partyjna	Liczba wystąpień	Przywołany do porządku	Wykluczony	Nagana	Wniosek prokuratury o zezwolenie Sejmu na wydanie sądom
17.	ks. Okoń Eugeniusz	PSL Wyzwolenie	52	7	–	–	4/ 3 – wydany; jeden nie wydany
18.	Osiecki Stanisław	PSL Wyzwolenie	124	1	–	–	–
19.	Putek Józef	PSL Lewica	70	2	1(5)	1	–
20.	Radziszewski Henryk	Zw. Lud.-Nar.	49	1	–	–	–
21.	Rataj Maciej	PSL Wyzwolenie	59	–	–	–	–
22.	Rosset Aleksander	Zw. Lud.-Nar.	70	1	–	–	–
23.	Smulikowski Julian	Zw. PPS	51	1	–	–	–
24.	Staniszki Teofil	Zw. Lud.-Nar.	68	2	–	–	–
25.	Stapiński Jan	PSL Lewica	62	2	–	–	2/ nie wydany
26.	Suligowski Adolf	Zw. Lud.-Nar.	70	–	–	–	1/ nie wydany
27.	Weinziecher Salomon	Wol. Zw. Posł. Nar. Żyd.	49	1	–	–	–
28.	Witos Wincenty	PSL Piast	41	–	–	–	–
29.	Wojdaliński Ryszard	Zw. Lud.-Nar.	57	–	–	–	–
30.	Woźnicki Jan	PSL Wyzwolenie	125	–	–	–	–
31.	Żuławski Zygmunt	Zw. PPS	44	9	1(5)	–	–

Źródło: ustalenia własne na podstawie: M. Nowicka, *Skorowidz osobowy do Sprawozdań Stenograficznych z posiedzeń plenarnych Sejmu pos. 1 (10.II.1919) – pos. 342 (27.XI.1922)*, Warszawa 1965.

centralnych, jak i lokalnych: „Naprzodu”, „Robotnika”, „Dziennika Ludowego”, „Przyjaciela Ludu”, „Przeglądu Poniedziałkowego”, „Skiby”, „Niedoli Chłopskiej”, „Wolnego Słowa”, „Łodzianina”, „Tygodnika Jarosławskiego” i „Nowego Głosu Przemyskiego”. Co interesujące, w przeważającej mierze dotyczyły czasopism wydawanych na ziemiach byłego zaboru austriackiego. Interpelanci w wystąpieniach

kierowali pod adresem przede wszystkim krakowskiej, ale też i lwowskiej prokuratury oraz sędziów bardzo dosadne stwierdzenia, określające ich decyzje jako „bezprawne”, „nieuzasadnione”, „gwałcące swobodę prasy”, „zmierzające do materialnego szkodenia wydawnictwu i rozgoryczeniu ludności”, „krępujące prasę”, a także jako „bezmyślne i niepoczytalne”. Należy jednak podkreślić, że cenzurą i konfiskatami objęte zostały — jak wynika z tekstów interpelacji — także pisma narodowej demokracji: „Słowo Polskie” i „Trybuna Polska” (J. Dębski), „Wieniec-Pszczółka” oraz „Ojczyzna” (J. Zamorski), „Głos Narodu” (S. Falkowski) czy też reprezentujące ruch chrześcijańsko-demokratyczny („Dziennik Białostocki” — Tadeusz Dymowski)⁴⁶.

Pozostałe zawierały m.in. ostrą krytykę władz lokalnych za wydanie zakazu rozpowszechniania na ziemiach polskich nie tylko pism zagranicznych. Chodziło głównie o rosyjskie pisma socjalistyczne, ale też na niektórych obszarach polskie periodyki, np. „Robotnik” i „Rząd i Wojsko” (A. Napiórkowski), „Niedola Chłopska” (M. Malinowski), odebranie debitu pocztowego „Strażnicy”, periodyku Badaczy Pisma św. (J. Putek) lub zawieszających wydawanie „Przeglądu Poniedziałkowego” (J. Stapiński) oraz żydowskiego periodyku „Der Tog” (I. Grünbaum), ponadto obowiązujących przepisów regulujących przesyłki gazet na dworcach kolejowych (Z. Klemensiewicz), brutalnych ataków wojskowych na redakcję „Kurieria Zagłębia” (S. Falkowski), telefonicznych relacji dziennikarskich (J. Rączkowski) czy też zakazu rozpowszechniania informacji wojskowych w prasie (L. Tarnowski). Interesujący materiał stanowią ponadto interpelacje informujące o naruszeniu nietykalności, w tym posłów kwalifikowanych jako „ludzie prasy” (K. Pużaka, S. Piechoty, T. Kurczaka, Z. Kaczyńskiego).

W czasie obrad niejednokrotnie temperatura sporów politycznych stawała się bardzo wysoka, co znajdowało odzwierciedlenie w nieparlamentarnych zachowaniach posłów, nacechowanych głównie agresją słowną, a w konsekwencji skutkujących nakładanymi przez Marszałka Sejmu karami. Najczęściej stosowanym środkiem dyscyplinującym było „przywołanie posła do porządku”, w zdecydowanej mierze za brak powściągliwości i grzeczności językowej przejawiającej się dosadnymi stwierdzeniami, dopowiedzeniami czy okrzykami. Najbardziej porywczą naturą w tym zakresie cechowali się: Ignacy Daszyński (12), Herman Diamand (9), Zygmunt Żuławski (9), ks. Eugeniusz Okoń (7), Tadeusz Reger (6). Oto kilka przykładów takich „nieparlamentarnych wyrażań”:

- „To jest endecka perfidia” (I. Grünbaum);
- „Liebermann paskarz, wziął pieniądze rządowe” (Sz. Sawicki);
- „Jeżeli Pan o mnie mówi, że jestem bankierem, to Pan łiesz” (H. Diamand do L. Gdyka);

⁴⁶ H. Majecki, *Chrześcijańska demokracja w województwie białostockim w latach 1918–1939*, „Studia Podlaskie” 1992, t. 3, s. 57–74.

- „Panie, zrób Pan ucziwiwie, po staropolsku, pod stół i odszczekać” (E. Bobrowski do W. Cegiełki);
- „Bolszewicki element siedzi po tamtej stronie” (H. Diamand);
- „Jest taki chłop sprzedawczyk” (J. Duro);
- „To jest komedia” (T. Czapiński);
- „W tym Sejmie panują krwiożercze instynkty” (N. Pryłucki);
- „Kanalnia. Precz! Podlec. Oddać skradziony list” (I. Daszyński do T. Dymowskiego);
- „Dość mamy sutann. Precz z sutannami” (I. Daszyński);
- „Panie Prezydencie, tą bajką nikogo już nie złowicie” (I. Daszyński);
- „Pan jest oszczercą, Pan nie ma żadnych dowodów ani świadków. Pan jest zresztą niepoczytalnym w wielu wypadkach” (L. Waszkiewicz do S. Bresińskiego);
- „Panie smarkaczu! Pan jeszcze po świecie nie chodził, jak ja już posłem byłem, smarkaczu jeden” (J. Stapiński do A. Niedbalskiego).

Przywołanie do porządku następowało także w przypadku nadmiernej dygresyjności, czyli nietrzymania się w wypowiedzi tematu przewodniego dyskusji, permanentnego przerywania mowy innego posła lub przedłużania czasu przyznanego na prezentację stanowiska. To ostatnie zdanie warto zilustrować przykładem. W trakcie debaty nad ustawą o naprawie finansów poseł T. Dąbał trzykrotnie wezwany „do zejścia z trybuny” nie zastosował się do nakazu Marszałka, uznając takie działanie „za celowe zamykanie ust”. Trzykrotnie „przywołany do porządku”, również nie wykonał tego polecenia i w konsekwencji wykluczony został na pięć posiedzeń. Swoją wypowiedź zakończył zdaniem, kierując je do Marszałka: „Ja wychodzę, ale pana wnet stąd wyrzucą”⁴⁷. Ogółem w trakcie trwania kadencji Sejmu Ustawodawczego „przywołano do porządku” 45 posłów reprezentujących „ludzi prasy”.

Powyższe cytaty przytoczono z konieczności w postaci ograniczonej, kompletne zaś stanowić mogą dla badaczy interesujący materiał, także z zakresu lingwistyki politycznej. Dla autorki tekstu są dowodem na to, że „ludzie prasy” w trakcie debat sejmowych wykorzystywali różne sposoby werbalnego wzmocnienia swojej aktywności poselskiej, podkreślenia ważności i istotności własnej argumentacji, a zdyskredytowania działań opozycji (takie wystąpienia nie zawsze cechowała kultura w komunikacji językowej). W tej grze aktora politycznego dużą rolę odgrywały emocje. Można zatem postawić pytanie: czyżby wzorce takich zachowań przenosili z łamów prasowych do ław sejmowych?

Innym przejawem „dyscyplinarnej władzy” Marszałka były nagany/ upomnienia udzielane w bardzo podobnych sytuacjach, jak w przypadku „przywołania do porządku”, dość sporadycznie jednak kierowane pod adresem interesującej nas grupy

⁴⁷ *Sprawozdanie Stenograficzne z 254 Posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 14 października 1921 r.; łam 14.*

badawczej (6). Otrzymali je: I. Daszyński, T. Dąbał, M. Malinowski, J. Putek, J. Smoła, A. Szmigiel. Daszyński np. za użycie określenia „cham w mundurze” w stosunku do wojskowych, J. Smoła za wyrażenie „mocni w pysku”, wobec opozycji, J. Putek za stwierdzenie: „Przecież nauka udowodniła, że na strasznym oszustwie historycznym opierała się polityczna władza papieża”⁴⁸. Marszałek uznał wypowiedź posła za „nadużycie wolności słowa”, z czym oczywiście parlamentarzyści się nie zgodził.

Najwyższą formą kary nakładaną przez Marszałka było wykluczenie posła z posiedzenia lub na pięć posiedzeń. Otrzymało je 15 z analizowanej grupy posłów, w tym w dwóch przypadkach nastąpiło tzw. cofnięcie wykluczenia, w jednym zaś czas kary objął miesiąc. Dotyczyło to wspomnianego powyżej posła Tadeusza Dymowskiego reprezentującego Zjednoczenie Mieszczańskie, który przejął prywatny list adresowany do H. Diamanda, co wywołało wśród parlamentarzystów oburzenie. W trakcie burzliwego posiedzenia sejm, kiedy dyskutowano nad artykułami przyszłej konstytucji odnoszącymi się do senatu, Marszałek wykluczył na 5 posiedzeń aż 6 posłów: ks. E. Okonia „za hałasowanie”, Z. Klemensiewicza i I. Grünbauma „za bicie pięściami w pulpit”, Z. Żuławskiego „za kopanie nogami w pulpit”, A. Szczerkawskiego „za gwizdy” oraz Z. Dreszera „za wyrwanie posłowi Haraszowi koszyka z kartkami, wskutek czego głosowanie nie mogło się odbyć prawidłowo”⁴⁹.

Status prawny posła w okresie trwania kadencji Sejmu Ustawodawczego wyznaczał immunitet parlamentarny oraz przywilej nietykalności, czyli poseł nie mógł być bez zgody Sejmu pociągnięty do odpowiedzialności za naruszenie prawa. Kwestie te regulował *Dekret w przedmiocie nietykalności członków Sejmu Ustawodawczego* z 7 lutego 1919 r.⁵⁰, a następnie *Ustawa z dnia 8 kwietnia 1919 r. o nietykalności członków Sejmu Ustawodawczego*⁵¹. Z kolei okólnik Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 1919 r. w przedmiocie traktowania doniesień karnych przeciwko członkom Sejmu Ustawodawczego wskazywał podmioty uprawnione do występowania do Sejmu z wnioskami odnoszącymi się do immunitetu i nietykalności parlamentarnej⁵². W tym przypadku chodziło o dwie kategorie spraw: podlegające ściganiu sądowemu (wówczas uprawniony do wnioskowania o wydanie posła był sąd) oraz te, w których śledztwo nie było konieczne (organem wnioskującym stawał się prokurator)⁵³.

⁴⁸ *Sprawozdanie Stenograficzne ze 184 Posiedzenia Sejmu Ustawodawczego* z dnia 11 listopada 1920 r.; łam 24.

⁴⁹ *Sprawozdanie Stenograficzne ze 182 Posiedzenia Sejmu Ustawodawczego* z dnia 5 listopada 1920 r., łamy 8–12.

⁵⁰ *Dekret w przedmiocie nietykalności członków Sejmu Ustawodawczego*, *Dziennik Praw Państwa Polskiego* 1919, nr 14, poz. 178.

⁵¹ *Ustawa z dnia 8 kwietnia 1919 r. o nietykalności członków Sejmu Ustawodawczego*, *Dz. PPP* 1919, nr 31, poz. 263.

⁵² K. Grajewski, *Immunitet parlamentarny w prawie polskim*, Warszawa 2001, s. 41.

⁵³ Tamże.

W analizowanym okresie wpłynęło do Sejmu 59 wniosków o uchylenie immunitetu dotyczących badanej zbiorowości. W 35 sprawach nie wyrażono zgody na prowadzenie dalszego postępowania sądowego, a w 12 przypadkach posłów wydano. W czterech sytuacjach sami parlamentarzyści wnioskowali o uchylenie immunitetu, a w 8 ze względu na amnestię zaniechano rozpatrywania spraw. Ogółem dotyczyło to 31 interesujących nas parlamentarzystów, spośród których wyróżniali się: F. Perl (14), T. Dąbał (10), ks. E. Okoń (4), M. Malinowski (3), Z. Klemensiewicz (2), F. Krempa (2), J. Rączkowski (2) i J. Stapiński (2), pozostali po 1 wskazaniu. Wszystkie te przypadki analizowała i nadzorowała wspomniana już Komisja Regulaminowa Nietykalności Poselskiej, składając następnie na forum sejmowym sprawozdanie i rekomendację dla parlamentarzystów. Były to równocześnie pierwsze przykłady funkcjonowania immunitetu parlamentarnego w praktyce, stąd niejednokrotnie kontrowersje w definiowaniu jego zakresu i procedur w debatach sejmowych.

Najliczniej oskarżenia wobec posłów kwalifikowane były jako „znieważające cześć i dobrą sławę” lub „naruszające cześć oraz godność osobistą” i dotyczyły zarówno instytucji państwowych, społecznych, jak i osób prywatnych (27 wniosków; 17 posłów). Winę przypisywano przede wszystkim redaktorom odpowiedzialnym, w tym: Z. Klemensiewiczowi (Zw. PPS), redaktorowi odpowiedzialnemu „Prawa Ludu”; Marianowi Malinowskiemu (Zw. PPS), redaktorowi „Chłopskiej Doli”; A. Napiórkowskiemu (Zw. PPS), wydawcy i redaktorowi „Łodzianina”; F. Perlowi (Zw. PPS), redaktorowi „Robotnika”; J. Rączkowskiemu (PSL-Piast), redaktorowi „Piasta” i J. Stapińskiemu (PSL Lewica), redaktorowi „Przyjaciela Ludu”. Należy podkreślić, że w tej kwestii zaledwie w 4 przypadkach Sejm wyraził zgodę na uchylenie immunitetu, w jednej sprawie na prośbę oskarżonych. Bardzo interesujące dla badacza są uzasadnienia decyzji Komisji, nieakceptującej wniosku sądu lub prokuratury. Warto zacytować fragment jednego z nich. Odmawiając wydania posła Z. Klemensiewicza, sprawozdawca stwierdził, że „redaktor pisma ma nie tylko prawo, ale i obowiązek krytykowania wszelkich niewłaściwości i nadużyć” i Komisja „w tych sprawach redaktora ograniczać nie chce”⁵⁴. Zazwyczaj jednak jej członkowie głosili opinię, że posłowie publikując krytyczne teksty, „spełniali swój redaktorski obowiązek”.

O najcięższe zbrodnie, takie jak zdrada stanu, bunt przeciw władzy zwierzchniej, podburzanie do obalenia istniejącego w państwie ustroju społecznego, zagrożenie bezpieczeństwu państwa czy rozpowszechnianie publiczne treści podburzających do popełnienia czynu karalnego, oskarżono kilkakrotnie T. Dąbała (PSL-Lewica), a także Walentego Hausnera, Dawida Naumberga i Ignacego Schipera. Pozostałe kategorie „czynów karalnych”, o które obwiniano deputowanych, to:

1. Zakłócenie spokoju, porządku i bezpieczeństwa publicznego (T. Dąbał, J. Matusz, J. Rosenblatt).

⁵⁴ *Sprawozdanie Stenograficzne ze 122 Posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 20 lutego 1920 r.*, łam 34.

2. Nieposłuszeństwo władzy (S. Chaniewski, J. Potoczek, S. Staszyński, A. Suligowski).
3. Oszustwo (ks. E. Okoń).
4. Nadużycie władzy urzędowej (T. Dąbal).
5. Samowolne korzystanie z cudzego mienia (T. Kurczak).
6. Podburzanie jednej warstwy ludności przeciw drugiej (O. Frieze).
7. Pomoc zbrodniarzom (ks. Okoń, T. Dąbal).

I wreszcie ostatnia kwestia, którą warto omówić, czyli udział analizowanej grupy posłów w debacie konstytucyjnej w zakresie wolności prasy⁵⁵. Konieczne jednak jest wyjaśnienie, że w ostatecznej redakcji Konstytucji punkt ten otrzymał numer 105, a w debacie toczono spory nad art. 108. Prezentację stanowisk rozpoczął poseł lewicy Kazimierz Czapiński, podkreślając, że „cała Komisja Konstytucyjna stanęła na gruncie bezwzględного uznania wolności prasy”⁵⁶. Zaaapelowwał równocześnie o potwierdzenie tych deklaracji w przyszłym ustawodawstwie, tak aby artykuły tworzonej konstytucji mówiące o wolności prasy nie pozostawały literami martwymi. Poseł tłumaczył, że jego obawa wynikała z dotychczasowych doświadczeń ze „skandalicznymi działaniami” organów rządowych, przywołując w trakcie wypowiedzi przykłady. Mówca krytycznie odniósł się również do kwestii cenzurowania korespondencji polskich dziennikarzy, przesyłanej redakcjom czasopism zagranicznych.

W podobnym tonie wybrzmiał głos posła Jana Załuski, który przekonywał, że: „Prawo wypowiedzania swoich myśli w druku i ich rozpowszechnianie w tej postaci bez przeszkód jest jednym z podstawowych praw wolności obywateli”⁵⁷. Parlamentarzysta wskazał jednak na przypadki bezprawnego, jego zdaniem, postępowania władz wojskowych oraz administracyjnych w kwestii rozpowszechniania periodyków. Zdaniem mówcy w takich sytuacjach kwestie polityczne, czyli publikowanie informacji niezgodnych z linią programową władz, stanowiły przyczynę owych ograniczeń, co z kolei dawało impuls do licznych w tym względzie nadużyć.

W ocenie posłów wolność prasy była powszechnie naruszana poprzez stosowanie cenzury prewencyjnej. W tej sprawie pierwszy wypowiedział się na sejmowym posiedzeniu, w symbolicznym dniu 3 maja 1919 r. poseł Feliks Perl, działacz socjalistyczny, stwierdzając: „W konstytucji powinno być powiedziane nie tylko: wolność prasy, ale powiedziano być powinno, że w Polsce żadnej cenzury prewencyjnej nie będzie”⁵⁸. W kwestii cenzury prewencyjnej głos zabrali również: ks. Kazimierz Lutosławski

⁵⁵ G. Wrona, *Wolność prasy w debacie parlamentarnej Sejmu Ustawodawczego (1919–1921): głos dla uczczenia stulecia Konstytucji marcowej*, [w:] *Wokół bibliotek i dziedzictwa kultury. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Elżbiecie Barbarze Zybort z okazji 45-lecia pracy naukowej*, Warszawa 2021, s. 270–281.

⁵⁶ *Sprawozdanie Stenograficzne ze 185 posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 16 listopada 1920 r.*, łam 31.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ *Sprawozdanie Stenograficzne z 37 Posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 13 maja 1919 r.*, łam 50.

(ZL-N), Adam Chądzyński oraz Maksymilian Hartglas. Ten ostatni swoją wypowiedź skonstruował na zasadzie prezentacji nadużyć władzy wobec prasy żydowskiej, dowodząc w wielu przypadkach absurdalność decyzji cenzorskich.

Niewątpliwie w dyskusji nad konstytucyjnymi gwarancjami nietykalności parlamentarnej, pozwalającej posłom w oparciu o dotychczasowe dokumenty prawne na prowadzenie w niczym nieograniczonej działalności, znalazły się również ważne kwestie prasowe. Samuel Hirschhorn, negując funkcjonowanie w takim brzmieniu art. 23 przyszłej Konstytucji, zakazującego posłowi pełnienia funkcji redaktora odpowiedzialnego, argumentował swoje stanowisko tym, że: „poseł nie może mieć mniej praw niż każda jednostka prywatna” — „podpisywanie pism przez posłów jako redaktorów zabezpiecza ogólną wolność prasy” i dalej: „jeśli poseł nie będzie mógł podpisywać pisma, to wolność prasy nie będzie istniała, bo wobec groźby i kar lub konfiskat żaden redaktor nie będzie chciał podpisywać”⁵⁹.

Odmienne stanowisko zajęli Stefan Rottermund oraz Aleksander Henryk de Rosset. Pierwszy, lekarz, autor tekstów publikowanych m.in. w „Zdroju” oraz „Tygodniku Ilustrowanym”, uznał art. 23 za postępowy, gdyż w jego odrzuceniu dostrzegł niebezpieczeństwo, że ci, którzy będą krytykować posła, ze względu na poselską nietykalność mogą mieć „kneblowane usta”. Podsumował zaś stwierdzeniem: „W tym zrównaniu praw przedstawicieli pism nie-posłów w stosunku do posłów tkwi wyraźny postęp w art. 23”⁶⁰.

Drugi z kolei mówca, współpracujący z „Gazetą Polską”, „Dziennikiem Łódzkim”, „Krajem”, zwrócił uwagę na to, że artykuł zezwalający redaktorowi na pełnienie jednocześnie funkcji posła i redaktora stanowi w rzeczy samej „uprzywilejowanie prasy, która miałaby posła za redaktora”⁶¹. Niewątpliwie dyskusja nad kwestią zasadności nielączenia funkcji posła ze stanowiskiem redaktora stanowiła bardzo istotny element debaty konstytucyjnej w kwestii wolności prasy, ale też miała zasadniczy wpływ na losy przyszłych redaktorów odpowiedzialnych, pragnących realizować własne ambicje polityczne na forum parlamentarnym.

Swoistą klamrą spajającą przytoczone powyżej wypowiedzi było wystąpienie S. Hirschhorna podczas trzeciego czytania ustawy konstytucyjnej, kiedy to poseł zakwestionował we fragmencie dotyczącym przyszłych uregulowań prawnych większość artykułów odnoszących się do wolności obywatelskich. Swoje wywody oparł na przykładzie wolności prasy, za punkt wyjścia przyjmując założenie, że „prawa ułożone w konstytucji są prawami zasadniczymi”, prawami „na mocy których należy w przyszłości ustanawiać rozmaite ustawy, a więc muszą to być prawa stałe”⁶². Jego

⁵⁹ *Sprawozdanie Stenograficzne ze 168 Posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 28 września 1920 r.*, łam 8–9.

⁶⁰ Tamże, łam 10.

⁶¹ Tamże, łam 14.

⁶² *Sprawozdanie Stenograficzne z 218 Posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 11 marca 1921 r.*, łam 40.

zdaniem, z perspektywy przyszłych konstytucyjnych gwarancji wolności obywatelskich niebezpieczeństwo kryło się w stwierdzeniu, że szczegóły określające zakres odpowiedzialności za nadużycia tych wolności zostaną wydane w formie kolejnych ustaw.

Niepokój posła wzbudził ponadto art. 124 (w tekście 125), który zdaniem mówcy „wszystkie wolności konstytucyjne z góry przekreśla i unieważnia” w sytuacji ogłoszenia w państwie stanu wyjątkowego. Jego przewidywania nadużycia władzy w zakresie ograniczeń wolności prasy nie odnosiły się do działań podejmowanych w trakcie wojny, lecz do nieprecyzyjnego określenia, gdy „grozi wojna” oraz „w wypadkach rozległych knoń o charakterze zdrady stanu”⁶³.

Jak wynika z powyższych ustaleń, postulaty odnoszące się do gwarantowanych konstytucyjnie praw korzystania z wolności prasy stanowiły ważny element wystąpień parlamentarnych posłów reprezentujących „ludzi prasy”. Doceniając wagę omawianych kwestii, posłowie zdecydowanie deklarowali poparcie dla działań ustawodawczych w tym obszarze, z zastrzeżeniem dość istotnych rozbieżności w jej definiowaniu oraz ograniczonej w tym zakresie dynamiki działań. Zapewne na przeszkodzie stała procedura parlamentarna limitująca i ograniczająca czas, a także formę wypowiedzi. Nie wszyscy też wykorzystali posiadane już doświadczenie dziennikarskie w realizacji politycznych wobec wyborców zobowiązań. Niemniej jednak na uwagę zasługuje mobilizacja badanej grupy w zbiorowym dziele tworzenia podstaw prawnoustrojowych II Rzeczypospolitej.

Zagadnienie zaprezentowane w artykule można również traktować jako początek niekończącej się historii powiązań między polityką a mediami, między bezstronnością i rzetelnością dziennikarską a politycznymi ambicjami i karierami „ludzi prasy”, między swobodą i niezależnością a politycznymi zobowiązaniami. Przyjęcie takiej perspektywy implikuje szereg pytań, w tym m.in.:

Czy podwójna rola dziennikarza (wydawcy, redaktora) i polityka, głównie w aspekcie realizacji funkcji kontrolnych prasy w odzyskującej niepodległość Polsce, zaczynała być standardem, czy też wywoływała w środowisku i społeczeństwie wątpliwości etyczne?

Jak dziennikarz (redaktor, właściciel) jako polityk definiował własną wobec społeczeństwa odpowiedzialność?

Czy był w tych poglądach konsekwentny?

Podobnych pytań jest wiele. Odpowiedzi na nie mogą dostarczyć dalsze badania zawartości *Sprawozdań Stenograficznych z Posiedzeń Sejmu Ustawodawczego*.

⁶³ Tamże, łam 42.

Bibliografia

Źródła

Stenograficzne Sprawozdania z Posiedzeń Sejmu Ustawodawczego 1919–1921.

Skorowidz osobowy do Sprawozdań Stenograficznych z posiedzeń plenarnych Sejmu: pos. 1 (10.II.1919) — pos. 342 (27.XI.1922), oprac. M. Nowicka, Warszawa 1965.

Źródła drukowane

Kto kim był w Drugiej Rzeczypospolitej, pod red. nauk. J. Majchrowskiego, przy współpr. G. Mazura i K. Stepana, Kraków 1994.

Lista posłów do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej: dnia 11 kwietnia 1919 r. (Sejm Ustawodawczy, 1919).

Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Słownik biograficzny, oprac. M. Smogorzewska, red. A.K. Kunert, Warszawa, t. 1 1998 – t. 4. 2009.

Rzepecki T., *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919,* Poznań 1920.

Opracowania (wybór)

Ajnenkiel A., *Parlamentaryzm II Rzeczypospolitej,* Warszawa 1975.

Ajnenkiel A., *Sejmy i konstytucje w Polsce 1918–1939,* Warszawa 1991.

Grajewski K., *Immunitet parlamentarny w prawie polskim,* Warszawa 2001.

Hausner P., *Przedstawiciele mniejszości niemieckiej w parlamencie II Rzeczypospolitej,* Warszawa 2014.

Jakubowski W., Jajecznik K., *Polska debata ustrojowa w latach 1917–1921,* Warszawa 2010.

Kacperski K., *System wyborczy do Sejmu i Senatu u progu Drugiej Rzeczypospolitej,* Warszawa 2007.

Kondracka M., *Posłanki i senatorki II Rzeczypospolitej,* Warszawa 2017.

Michalska-Bracha L., *Sejm Ustawodawczy w historiografii polskiego parlamentaryzmu,* „Przegląd Sejmowy” 2018, nr 6, s. 137–158.

Pietrzak M., *Reklamentacja wolności prasy w Polsce (1918–1939),* Warszawa 1963.

Rudnicki Sz., *Żydzi w parlamencie II Rzeczypospolitej,* Warszawa 2004.

Stępnik K., *Henryk Sienkiewicz. Studia z mikrobiografiki prasowej,* Lublin 2016.

Stępnik K., *Sienkiewicz globalny,* Lublin 2017.

Tusiński P.A. *Postępowanie ustawodawcze w Sejmie i Senacie II Rzeczypospolitej 1918–1939: prawo, zwyczaje, praktyka parlamentarna,* Radom 2008.

Tusiński P.A. *Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1922,* Warszawa 2019.

Wrona G., *Wolność prasy w debacie parlamentarnej Sejmu Ustawodawczego (1919–1921): głos dla uczczenia stulecia Konstytucji marcowej,* [w:] *Wokół bibliotek i dziedzictwa kultury. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Elżbiecie Barbarze Zybort z okazji 45-lecia pracy naukowej,* Warszawa 2021, s. 270–281.

Zaporowski Z., *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Działalność posłów, parlamentarne koncepcje Józefa Piłsudskiego, mniejszości narodowe,* Lublin 1992.